

ud fra dens egne forudsætninger i motiv og handling al ære værd; men dens moralske, for slet ikke at sige politiske værdi må dog vurderet ud fra f. eks. demokratiske eller socialistiske kriterier i mange tilfælde siges at være af ret tvivlsom karakter. Denne kritiske vurdering er berettiget, fordi spørgsmålet om holdningen til fascismen og modstanden imod den i sidste instans osse er et spørgsmål om holdningen til demokratiet. Og det er rimeligt at lægge dette kriterium til grund for en vurdering af den tyske opposition. Det tyske demokrati og den politiske modstand mod fascismen blev knust i 1933 bl. a. ved hjælp af dem, der senere kom i opposition; derfor må den borgerligt-militære opposition mere karakteriseres som et spørgsmål om metodiske uoverensstemmelser med nationalsocialismen end som et spørgsmål om alternative principper eller et alternativt politisk system. Et sådant synspunkt ville osse kunne blive udgangspunkt for et opgør med den myte, der er blevet skabt om oppositionen i det III. Rige.²

Karl Christian Lammers

Michael H. Kater: Das »Anenerbe« der SS 1935–1945. Ein Beitrag zur Kulturpolitik des Dritten Reiches. Studien zur Zeitgeschichte herausgegeben von Institut für Zeitgeschichte. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1974. 522 s. 3 bilag. DM 38.–.

Heinrich Himmlers SS-imperium, der var en slags stat i den nationalsocialistiske stat, gjorde gradvis krav på at beskæftige sig med dvs. kontrollere alle sider af det tyske samfundsliv. Kater har i foreliggende værk givet en grundig undersøgelse af et hidtil kun ringe udforsket aspekt, nemlig Himmlers forsøg på at få kontrol med kulturlivet og kulturpolitikken. Instrumentet hertil var institutionen »Ahnenerbe«, der blev stiftet i 1935 som et selskab til udforskning af »Geistesurgeschichte«, men som fra 1936 kom ind under Himmlers personlige stab og dermed blev et magtpolitisk instrument for Himmler. Da denne imidlertid ikke var den eneste, der havde ambitioner med henblik på at dirigere det III. Riges kulturpolitik, måtte »Ahnenerbe« kæmpe med andre organer så som »Amt Rosenberg«, ja selv andre dele af SS om denne rolle. Kater viser, at »Ahnenerbe«s ambitioner hverken lykkedes kulturpolitisk eller politisk; dette hindrede imidlertid ikke »Ahnenerbe« i – da det fra 1939 delvis skiftede funktion – at få en særdeles barsk rolle i det nationalsocialistiske system, nemlig i forbindelse med de medicinske humaneksperimenter med koncentrationslejr-fanger, ej heller i at tiltrække enkelte kendte videnskabsmænd så som f. eks. Hedebyforskeren Herbert Jankuhn. Ellers havde det dog ringe tiltrækningskraft.

² Mht. et mere kritisk syn på den tyske modstand se Walter *Schmitthenner* og Hans *Buchheim* (udg.): »Der deutsche Widerstand gegen Hitler. Vier historisch-kritische Studien von Herman Graml, Hans Mommsen, Hans Joachim Reichhardt und Ernst Wolf«, Köln Kiepenheuer & Witsch 1966 og Berndt-Jürgen *Wendt*: »München 1938. England zwischen Hitler und Preussen«, Frankfurt am Main 1965, hvor visse af de aspekter, der er diskuteret i denne anmeldelse, er taget op.

Alligevel har »Ahnenerbe« en vis betydning som udtryk for en særlig side af den nationalsocialistiske ideologi, nemlig dyrkelsen og udnyttelsen af fortiden. Selve ordet »Ahnenerbe« udtrykker dette, idet det betyder: »Bewusstmachung und Neuschöpfung vermeitlicher Werte aus der längst vergangenen Welt der germanischen Altvorderen und Nutzbarmachung des so gewonnenen »Erbes« auf der praktisch-ideologischen Ebene des nationalsozialistischen Alltags« (s. 7). På basis af den forsvømmede nationalsocialistiske ideologi tog organet en række forskningsopgaver op, der bestemt ikke led af mangel på indfald. Først og fremmest siger »Ahnenerbe« og dets forskningsopgaver dog noget om dette fænomen Himmler, idet det ofte måtte beskæftige sig med spørgsmål, der var resultatet af dennes øjeblikkelige indskydelser, f. eks. lige fra at vaske guld ud af de tyske floder til at analysere Koranen med henblik på at finde skriftsteder, der kunne tolkes som antydende en fører Hitlers komme. I de nævnte tilfælde var forskningen dog resultatløs; til gengæld kom der til andre tider sågar morsomme ting ud af det. Bogen er rig på bizarre og lystige detaljer, hvis konsekvenser dog ikke altid var lige så lystige, detaljer, der bidrager til at forme billedet af Himmler, denne kombination af en »lasterhafter Pornograph und ordnender Bürokrat«, som Kater udtrykker det (s. 236).

Kater mener osse at kunne bruge »Ahnenerbe«-institutionen som eksempel til at give en karakteristik af SS-statens struktur. I forlængelse af Höhne og Hans Mommsen er Kater af den opfattelse, at SS-imperiet ikke var nogen sluttet, monolitisk enhed, men en »stat« præget af institutionelt kaos og intern rivalisering, hvilket bevirkede, at Himmler efterhånden mistede overblikket over sit rige. »Ahnenerbe« forekommer dog at være af for ringe betydning til i sig selv at kunne sige noget om dette; det var og forblev, hvad Kater kalder en slags grim ælling inden for SS-staten.

Det synes berettiget at indvende, at Kater har overdimensioneret »Ahnenerbe« og dets faktiske betydning, hvilket måske hænger sammen med, at forf. tildeler den nationalsocialistiske ideologi en for stor og for forpligtende rolle i det III. Rige. Ideologien havde en udpræget funktionel rolle. »Ahnenerbe« har en værdi som udtryk for en politisk og kulturpolitisk ambition hos Himmler; dette aspekt ville dog have fremstået klarere, hvis Kater havde udeladt en del af de alt for mange betydningsløse og ret ligegyldige detaljer og data angående institutionen »Ahnenerbe«, der fylder op i en ellers velskrevet, lidt kuriøs og utroligt veldokumenteret bog.

Karl Christian Lammers

Horst Rohde: Das deutsche Wehrmachttransportwesen im Zweiten Weltkrieg. Entstehung – Organisation – Aufgaben. Beiträge zur Militär- und Kriegsgeschichte, Band 12. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1971. 439 sider. DM 58.-.

Forfatteren, der i Bundeswehr har erhvervet de fornødne transporttekniske kvalifikationer, har med denne undersøgelse af værnemagtstransportvæsenets oprindelse, udvikling, organisation og opgaver leveret et grundigt og dygtigt gennemført, men ikke letlæst bidrag til den militære logistik historie. Han byg-